

Rácz András

A grúz gyalog

A Georgia. *Pawn in the New Great Game* című könyv 2010-ben jelent meg a Pluto Press gondozásában New Yorkban és Londonban. Írója Per Gahrton svéd politikus, diplomata, volt európai parlamenti képviselő, nem mellesleg harmincnál több könyv szerzője. Az EP dél-kaukázusi kérdésekkel foglalkozó megbízottja volt 1999 és 2004 között, és könyvének megírása során bőségesen felhasználta ekkor szerzett tapasztalatait.

Szerkezetét tekintve a könyv magyar olvasó számára némiképp szokatlan módon nem a régió történelmének ismertetésével, hanem a jelenlegi nagyhatalmi erőviszonyok bemutatásával indít. Az első két fejezet áttekinti a térséggel kapcsolatos amerikai és orosz geopolitikai ambíciókat, kitérve az Obama-adminisztráció előtt álló lehetőségekre is. Csak ezután, a harmadik fejezettől kezdve tér rá a szerző a grúz vonatkozású történelmi előzményekre, rövid középkori kitérés után az 1783-as georgijevszki szerződéstől vizsgálva részletesen a grúz–oros, később grúz–szovjet viszony alakulását. Külön kiemelendő, hogy a könyv nem esik a túlzottan bilaterális szemlélet csapdájába: mindvégig megtartja nemcsak a tágabb regionális kitekintést, gondolva itt elsősorban Grúzia déli szomszédaira, hanem figyelemmel kíséri a Grúzia területén belüli etnikai alapú szeparatizmusok, jelesül az abház, oszét és adzsár problémakör alakulását is.

Az olvasó részletes képet kap a késői Szovjetunió grúziai szeparatista mozgalmairól, az első grúz elnök, Zviad Gamszahurdia rövid, de annál markánsabb uralmáról, és a Gamszahurdiát megbuktató, 1991. decem-

beri puccsról is. Az államcsínyt követően az országot rövid ideig egyfajta triumvirátusban irányította Tengiz Sigua volt miniszterelnök és két tulajdonképpeni hadúr, Tengiz Kitovani és Dzsaba Joszseliani. Ez a rendszer természetesen fenntarthatatlan volt, így 1992 elején felkérték a grúz első titkári posztot korábban szovjet külügyministerségre cserélő Eduard Sevardnadzét a visszatérésre. A remek taktikus Sevardnadze ezután, hatalmában két választás által is megerősítve, több mint tíz évig, 2003 végéig állt az ország élén.

A könyv igen részletesen mutatja be a Sevardnadze-korszakot, kitérve mind a belpolitikai változásokra, mind pedig a kül- és biztonságpolitikai fejleményekre. A szerző rámutat, hogy korántsem igaz az a közkeletű vélekedés, miszerint Sevardnadze kizárólag oroszbarát, míg az őt forradalommal felváltó Szaakasvili markánsan oroszellenes politikát folytatott volna. Grúzia és a Nyugat kapcsolatai már a kétezres évek elejétől folyamatosan javultak, igaz, ennek természetesen jelentős lökést adott a 2003 őszen lezajlott rózsás forradalom. Az új vezetés sem fordított azonnal háttal Moszkvának: az Adzsária feletti ellenőrzés békés visszaszerzése nem sikerült volna Tbiliszinek 2004-ben, ha Moszkva nem közvetít Szaakasvili és a szakadár vezető Aszlan Abasidze között azzal, hogy menedéket biztosít Abasidzének. A grúz–orosz feszültségek kiéleződése csak valamivel később, 2005 folyamán kezdődött.

A viszony megromlásában kulcsszerepe volt a szerző szerint a „rózsás forradalom agyának” is tartott Zurab Zsvania miniszterelnök 2005 februárjában bekövetkezett halálának. A hivatalos magyarázat szerint egy hi-

básan működő, iráni gyártmányú kályhából kiszabaduló szén-monoxid okozta Zsvania halálát, ezt azonban már akkor is sokan kétségbe vonták, azóta pedig csak sokasodtak a kérdőjelek. A szerzőnek, noha Zsvaniához szoros barátság fűzte, sikerül többé-kevésbé megőriznie objektivitását: nem foglal nyíltan állást a „baleset vagy gyilkosság” vitában, véleményét mindössze az általa összegyűjtött ellenérvekből és más szereplők árulkodó elszólásaiból érzékelheti az olvasó.

A könyv egyik legérdekesebb fejezete a tizenegyedik, amely a *Szaakasvili: a bukott felszabadító* címet viseli. Amíg Zsvania élt, évtizedes politikai rutinjának köszönhetően folyamatosan egyfajta moderáló hatást tudott gyakorolni Szaakasvili-re, halálával azonban ez a „fékhatás” megszűnt. Már egy évvel Szaakasvili beiktatása után, 2005 elején-közepén mutatkozni kezdtek különféle intő jelek: egyre gyakoribbá váló emberi jogsértések, kormányzati fellépés a független médiával szemben, pazarló kormányzati beruházások stb. Noha a korrupció elleni harcban komoly eredményeket sikerült elérni, az életszínvonal mégsem emelkedett a kívánt ütemben: az évi hétszázalékos GNP-növekedésből a lakosság nem sokat érzékelt. A szerző idéz egy 2006-os EP-jelentést, amely szerint Grúzia Európa második legszegényebb állama volt Moldova után.

A szerző kiemelten foglalkozik az emlékezetes 2007. novemberi válsággal és következményeivel. Még szeptember 25-én a következő évi elnökválasztás egyik potenciális jelöltje, Irakli Okruasvili védelmi miniszter(!) az ellenzéki oligarcha, Badri Patarkacsvili által birtokolt Imedi televízióban azzal vádolta Szaakasvilit, hogy része volt Zsvania meggyilkolásában, és családja számára milliárdos értékű üzleti birodalmat épített ki, miközben hivatalosan éppen a korrupció elleni harcot tűzte zászlajára. Az egyesült ellenzéki pártok közel ötvenezer fős tüntetését novem-

ber 7-én Tbiliszipben a rohamrendőrség a szovjet időköt idéző brutalitással verte szét, átmenetileg bezáratva az Imedi televíziót is.

Bár Szaakasvili ezt követően győzni tudott a 2008. január 5-re előrehozott elnökválasztáson, a voksolást számos, az EBESZ-megfigyelők által jelzett szabálytalanság kísérte, kezdve a választói névjegyzék pontatlanságaitól a szavazás kaotikus lebonyolításán át a számlálási problémáig. A szerző külön is kiemeli a nemzetközi média és néhány nyugati politikus sajátos magatartását az esemény idején: a BBC már január 6-án hajnalban bejelentette Szaakasvili „elsöprő győzelmét”, noha ekkor még a szavazatok számlálása messze nem fejeződött be. Carl Bildt svéd külügyminiszter pedig gratulált „a Grúzia történetében legdemokratikusabb választáshoz”. Az ellenzék által tartott sajtótájékoztatón viszont a szerző személyes élménye szerint ő volt szinte az egyetlen nem orosz külföldi résztvevő: a nyugati médiát hidegen hagyta az ellenzék véleménye.

Az illúziók január 10-én foszlottak szerte, amikor egy német lapban megjelent egy interjú Dieter Bodennel, aki az EBESZ választási megfigyelő delegációjának vezetője volt: Boden tömeges visszaélésekről, szervezett csalásokról beszélt. Ugyanezt erősítette meg az EBESZ néhány nappal később publikált hivatalos jelentése is. Az elnökválasztással egy időben tartották a NATO-csatlakozásról(!) szóló népszavazást is, és ezen még a hivatalos eredmény szerint is csak 77% voksolt igennel, ami meglehetősen messze volt a Szaakasvili által Washingtonban hangoztatott 96%-os támogatottságtól. A 2007-es válságról szóló részt Patarkacsvili 2008 februárjában, hivatalosan szívroham miatt bekövetkezett halála zárja.

A szerző külön fejezetben tárgyalja a 2008. augusztusi grúz-oszét-orsz háborút. A har-

cok elemzése helyett a politikai következményekre fókuszál, alapvetően egyetértve a Tagliavini-jelentés állításával, mely szerint a tényleges harcot Grúzia kezdte, Oroszország viszont alaposan eltúlzott válaszreakciót adott. Igen érdekes a háborúval kapcsolatos különféle (összeesküvés-) elméletek ismertetése, melyben amerikai–grúz provokációtól orosz csapdán és izraeli érintettségen át a demokrácia és az orosz medve harcáig szinte minden előfordul.

A következő fejezetek a háború utáni Grúzia belső helyzetével és a jelenlegi grúz–orosz viszonytal foglalkoznak, külön is tárgyalva az orosz gazdasági és politikai befolyás kérdését, illetve Grúzia hosszú távú jövőjét latolgatva. A szerző véleménye szerint Grúzia egyszerre kaukázusi és európai identitása nem kérdéses, azonban a NATO-csatlakozás nem jelentene megoldást az ország problémáira, mint ahogy az egyoldalú amerikai orientáció sem.

A grúz helyzet csapdája abban rejlik, hogy a három-négy nagyhatalom – az Egyesült Államok, Oroszország, az Európai Unió és Törökország – befolyási övezetének határán, e zónák metszetében elhelyezkedő ország valójában csak aközött választhat, hogy valamely nálánál erősebb játékos bábjaul szegődik, vagy felvállalja az ütközőállami léttel szükségképpen velejárá tartós kompromisszumokat. Oroszországgal szemben a jelenlegi konfrontatív hozzáállás helyett pozitív, gazdasági téren az együttműködésre koncentráló viszonyt kellene kialakítania a tbiliszi vezetésnek, amiben – ellentétben a konfrontatív stratégiával – számíthatna az Európai Unió támogatására is.

A könyvön érzékelhetően átsüt a szerző évtizedes diplomáciai rutinja abban, ahogy a különféle értesüléseket, részinformációkat verifikálni próbálja az egyes kulcsszereplők-

kel folytatott tárgyalásai, megbeszélései során. Remek példa erre az a Zurab Zsvania által megerősített információ, hogy a forradalmat követően egy ideig lényegében Soros György biztosította a grúz miniszterek fizetését, nyilván a megfelelő közvetítő csatornákon keresztül. A szinte üres államkassza mellett ugyanis ez volt az egyetlen lehetőség rá, hogy a korábbi 200 lari (körülbelül 80 euró) miniszteri fizetés helyett a grúz politikusok olyan járandóságot kapjanak, hogy ne kényszerüljenek korrumpálódásra a legelemibb megélhetésük biztosítása érdekében.

A külsőre nem túl vaskos, mindössze 254 oldalas könyv egészére jellemző a megdöbbentő adat- és részletgazdagság, a nevek bősége még a térség iránt érdeklődő olvasót is zavarba hozhatja. Hasznos lett volna talán a könyv végére egy rövid életrajgyűjtemény a kulcsszereplőkről.

Összességében véve a könyv a Dél-Kaukázus, Grúzia, az úgynevezett „színes forradalmak”, illetve az orosz külpolitika iránt érdeklődő olvasók számára kifejezetten ajánlott. Nem tudok róla, hogy tervezné valaki a könyv magyarországi megjelentetését, ám szerencsére internetes könyvrendeléssel a mű ma már bárki számára hozzáférhető. Az új, papírkötésű példányok szállítással együtt számított 10–12 fontos ára nem olcsó ugyan, de például olyan egyetemek és főiskolák könyvtárai számára, ahol nemzetközi kapcsolatok vagy éppen biztonságpolitikai oktatás folyik, mindenképpen megfontolandó volna egy-egy példány beszerzése. Annál is inkább, mert a szerző könnyed, közérthető stílusban ír, így az angolt esetleg csak második nyelvként tanuló hallgatók is meg tudnak birkozni a szöveggel.

(Gahrton, Per: Georgia. Pawn in the New Great Game. New York–London, 2010, Pluto Press, 254 o.) ■